

УДК 371.2:005](477)

Пірко Марина Василівна, молодший науковий співробітник Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Академії педагогічних наук України

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ І ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація

У статті розглянуто існуючі типові заклади загальної середньої освіти, описано модель структури закладу загальної середньої освіти, види діяльності закладу загальної середньої освіти, висунуто пропозицію про методичні рекомендації щодо аналізу інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: інформація, інформаційне суспільство, інформатизація, інформатизація загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ), інформатизація освіти, інформаційні системи (ІС), інформаційні технології (ІТ), структура загальноосвітнього навчального закладу, структура системи освіти.

Кінець ХХ століття відзначився інтенсивним розвитком та впровадженням у всі сфери життя суспільства інформаційних технологій. Прояв цього полягає в інтенсивному вдосконаленні засобів обчислювальної техніки та техніки зв'язку, у появі нових та подальшому вдосконаленні існуючих інформаційних технологій, у реалізації прикладних інформаційних систем. Інформатизацією охоплена і соціальна сфера: освіта, наука, культура, медицина.

Дослідження в галузі інформатизації освіти тривають із кінця 80-х років ХХ ст. за часів СРСР, в Україні з середини 90-х років ХХ ст. підкріплені програмами на державному рівні.

Значна кількість досліджень присвячена різним аспектам інформатизації освіти. Разом із тим, дослідження загальних методів і закономірностей створення і використання засобів і систем інформатизації освіти з урахуванням напрямків реформування освіти, видів діяльності, що здійснюються в системі освіти, сучасного стану інформатизації освіти і розвитку інформаційних технологій в Україні тривають.

Невід'ємною частиною інформатизації освіти є інформатизація загальноосвітніх навчальних закладів.

Метою статті є аналіз існуючих типових закладів загальної середньої освіти, опис моделі структури закладу загальної середньої освіти, видів діяльності закладу загальної середньої освіти, пропозиція про методичні рекомендації щодо аналізу інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів.

Серед основних документів, які висвітлюють аспекти загальних питань, слід зазначити Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [1], у якому дана оцінка нинішнього стану інформатизації освіти України і визначені основні напрямки її розвитку, статтю В.Г. Кременя [2], в якій наведені основні напрямки реформування освіти України, і статтю Б.М. Богатиря [4], у якій пропонуються деякі загальні підходи до вирішення проблем інформатизації системи освіти Російської Федерації. Публікації, у яких було б розглянуто питання відповідності існуючих засобів інформатизації вимогам реформування освіти і визначалися б напрямки досліджень, для забезпечення побудови ефективних систем інформатизації освіти, на даний час не відомі.

Міністерство освіти і науки України розробило Концепцію і Програму інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів.

Основними напрямками Програми були визначені: розробка нормативно-правового забезпечення інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, оснащення загальноосвітніх навчальних закладів засобами телекомунікаційних і комп'ютерних технологій, розробка і поставка в школи програмних засобів навчального призначення, підготовка та перепідготовка педагогічних кадрів, організаційне забезпечення.

Так, в Указі Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти» зазначається: «Освіта – основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства.

Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [8]».

«Головною метою інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів була визначена підготовка підростаючого покоління до повноцінного життя в

інформатизованій державі, підвищення якості, доступності і ефективності освіти», – проголошено у статті Бикова В. Ю. [3].

«Правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи загальної середньої освіти, що сприяє вільному розвитку людської особистості, формує цінності правового демократичного суспільства в Україні» [9], визначаються законом «Про загальну середню освіту».

Стаття 4 Розділу I Закону України «Про загальну середню освіту» визначає, що систему загальної середньої освіти становлять: «загальноосвітні навчальні заклади всіх типів і форм власності, у тому числі для громадян, які потребують соціальної допомоги та соціальної реабілітації, навчально-виробничі комбінати, позашкільні заклади, науково-методичні установи та органи управління системою загальної середньої освіти, а також професійно-технічні та вищі навчальні заклади I–II рівнів акредитації, що надають повну загальну середню освіту» [9] (рис. 1).

система загальної середньої освіти

Рис. 1. Система загальної середньої освіти в Україні

Базовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів (далі Базовий навчальний план) визначає *структуру* та *зміст загальної середньої освіти* через інваріантну і варіативну складові, які встановлюють погодинне та «змістове співвідношення між освітніми галузями (циклами навчальних предметів), гранично допустиме навчальне навантаження учнів та загальну річну кількість навчальних годин. Інваріантна складова змісту загальної середньої освіти формується на

державному рівні, є єдиною для всіх закладів загальної освіти, визначається через освітні галузі Базового навчального плану. Варіативна складова змісту загальної середньої освіти формується загальноосвітнім навчальним закладом з урахуванням особливостей регіону та індивідуальних освітніх запитів учнів (вихованців). Базовий навчальний план для загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типів і форм власності затверджується Кабінетом Міністрів України», п. 1, ст. 15 [9].

Відповідно до освітнього рівня, є різні типи загальноосвітніх навчальних закладів I, II, III, ступенів (рис. 2). Школи кожного з трьох ступенів «можуть функціонувати разом або самостійно», ст. 9 [9].

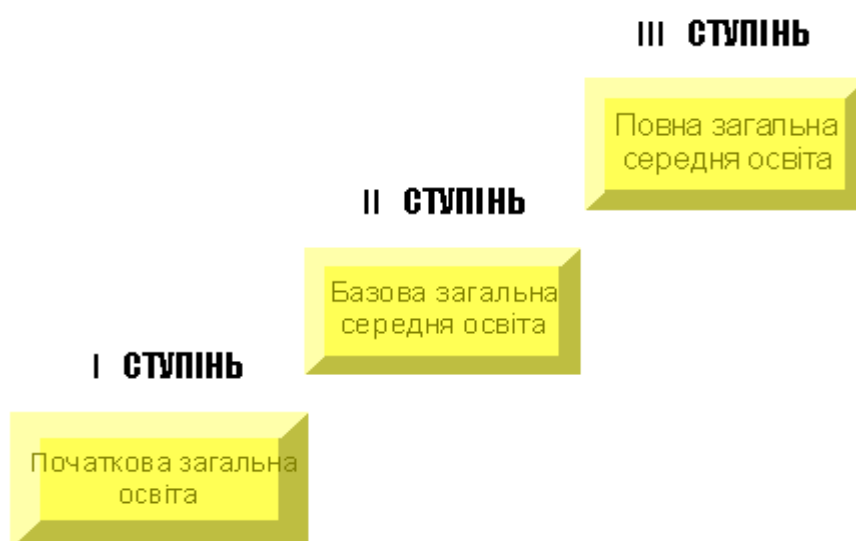

Рис. 2. Типи загальноосвітніх навчальних закладів, відповідно до освітнього рівня

Закон проголошує, що «загальноосвітній навчальний заклад – навчальний заклад, що забезпечує реалізацію права громадян на загальну середню освіту», розд. II, ст. 8 [9]. Окрім того, «загальноосвітній навчальний заклад, заснований на приватній формі власності, здійснює свою діяльність за наявності ліцензії, виданої в установленому законодавством України порядку», розд. II, ст. 8 [9].

«Загальноосвітній навчальний заклад, що здійснює інноваційну діяльність, може мати статус експериментального», розд. II, ст. 8 [9].

Згідно закону «Про загальну середню освіту», до загальноосвітніх навчальних закладів належать:

середня загальноосвітня школа – загальноосвітній навчальний заклад I–III ступенів, старша школа, як правило, з профільним спрямуванням навчання;

спеціалізована школа (школа-інтернат) – загальноосвітній навчальний заклад I–III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів;

гімназія – загальноосвітній навчальний заклад II–III ступенів із поглибленим вивченням окремих предметів відповідно до профілю;

ліцей – загальноосвітній навчальний заклад III ступеня з профільним навчанням і допрофесійною підготовкою;

колегіум – загальноосвітній навчальний заклад III ступеня з філологічно-філософського та (або) культурно-естетичного профілів;

загальноосвітня школа-інтернат – загальноосвітній навчальний заклад із частковим або повним утриманням за рахунок держави дітей, які потребують соціальної допомоги;

спеціальна загальноосвітня школа (школа-інтернат) – загальноосвітній навчальний заклад для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку;

загальноосвітня санаторна школа (школа-інтернат) – загальноосвітній навчальний заклад I–III ступенів з відповідним профілем для дітей, які потребують тривалого лікування;

школа соціальної реабілітації – загальноосвітній навчальний заклад для дітей, які потребують особливих умов виховання (створюється окремо для хлопців і дівчат);

вечірня (змінна) школа – загальноосвітній навчальний заклад II–III ступенів для громадян, які не мають можливості навчатися у школах з денною формою навчання.

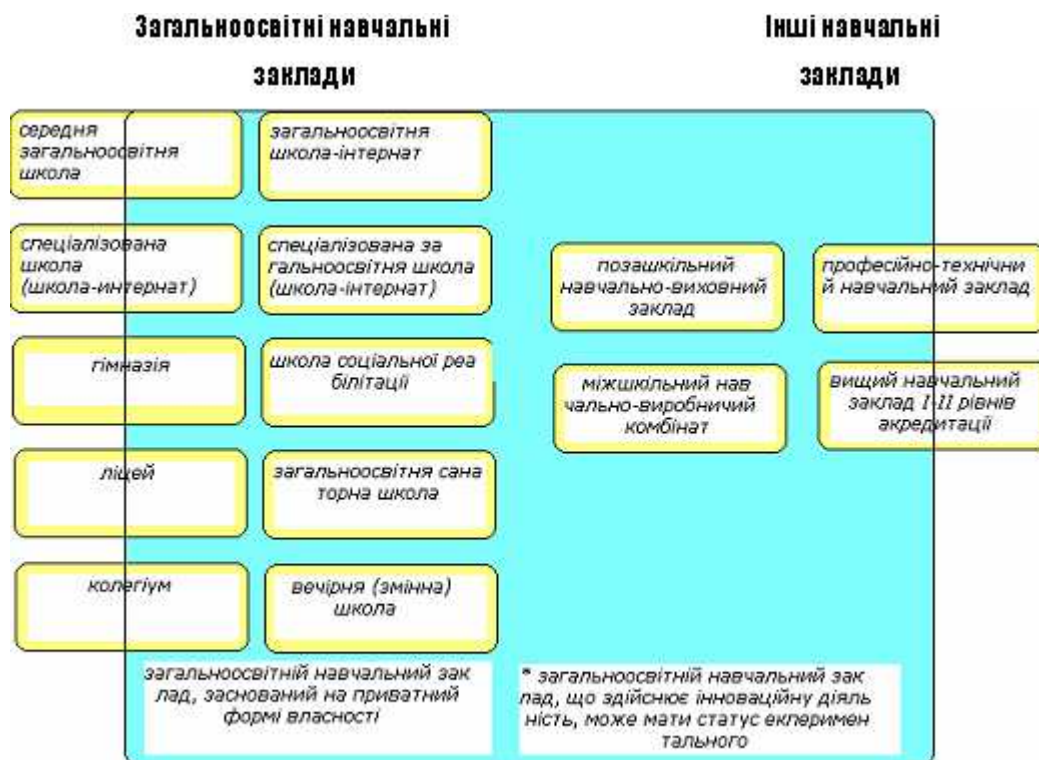
До інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти належать:

позашкільний навчально-виховний заклад – навчальний заклад для виховання дітей та задоволення їхніх потреб у додатковій освіті за інтересами (науковими, технічними, художньо-естетичними, спортивними, тощо);

міжшкільний навчально-виробничий комбінат – навчальний заклад для забезпечення потреб учнів загальноосвітніх навчальних закладів у профорієнтаційній, допрофесійній, професійній, підготовці;

професійно-технічний навчальний заклад – навчальний заклад для забезпечення потреб громадян у професійно-технічній і повній загальній середній освіті;

вищий навчальний заклад I–II рівнів акредитації – навчальний заклад для задоволення потреб громадян за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодшого спеціаліста і бакалавра з одночасним завершенням здобуття повної загальної середньої освіти, ст. 9, [9] (рис. 3).

Мал. 3. Загальноосвітні навчальні заклади та інші навчальні заклади в Україні

У своєму складі загальноосвітні навчальні заклади можуть створювати класи (групи) з вечірньою (заочною) формою навчання, класи (групи) з поглибленим вивченням окремих предметів, незалежно від підпорядкування, типів і форм власності можуть мати у своєму складі інтернати з частковим або повним утриманням учнів (вихованців) за рахунок власника.

Загальноосвітні навчальні заклади можуть створювати навчально-виховні комплекси у складі навчальних закладів різних типів і рівнів акредитації для задоволення допрофесійних і професійних запитів громадян, а також навчально-виховні об'єднання з дошкільними та позашкільними навчальними закладами для задоволення освітніх і культурно-освітніх потреб.

Перелік спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) визначається Міністерством освіти і науки України за погодженням з Міністерством охорони здоров'я України.

Положення про загальноосвітні навчальні заклади затверджується Кабінетом Міністрів України.

Виникла загальнодержавна потреба реформування освітньої системи всіх рівнів. Одноманітність школи попереднього періоду перестала задовольняти соціальні потреби суспільства. У зв'язку з цим серед загальноосвітніх навчально-виховних закладів вагоме місце стало відводитися середнім загальноосвітнім школам нового типу (гімназіям, ліцеям, колегіумам, спеціальним закладам для обдарованих дітей, школам (класам) із поглибленим вивченням окремих предметів, навчально-виховним комплексам, приватним школам тощо), загальноосвітнім школам-інтернатам, що зорієнтовані на спеціалізовану поглиблену підготовку з технічного, гуманітарного, спортивного, художньо-естетичного та інших напрямів.

У процесі реформування відбулися зміни і в видах діяльності середніх загальноосвітніх навчальних закладів, відповідно до соціокультурних потреб і вимог часу (рис. 4).

Безпосереднє управління середнім загальноосвітнім навчально-виховним закладом здійснюється його директором та органами громадського самоврядування. Керівництво середнім загальноосвітнім навчально-виховним закладом здійснює його директор.

Навчально-методичне та кадрове забезпечення, організація підвищення кваліфікації педагогічних працівників, їх перепідготовки здійснюється середнім загальноосвітнім навчально-виховним закладом самостійно або за його замовленням структурним підрозділом місцевого органу державної виконавчої влади.

Рис. 4. Види діяльності загальноосвітніх навчальних закладів

Середній загальноосвітній навчально-виховний заклад планує свою роботу самостійно. Основним документом, що регулює навчально-виховний процес, є навчальний план, який складається на основі розроблених Міносвіти базових навчальних планів із конкретизацією шкільного компонента освіти та профілю навчання.

«У середньому загальноосвітньому навчально-виховному закладі всіх ступенів варіантність загальної середньої освіти забезпечується наявністю в її змісті таких компонентів:

Державний – визначається Міносвіти;

Шкільний – визначається навчально-виховним закладом з урахуванням інтересів і побажань учнів, їхніх батьків, культурно-етичних особливостей регіону, країни», ст. 15, розд. III [10].

Середній загальноосвітній навчально-виховний заклад має право укласти угоди про співробітництво, встановлювати прямі зв'язки з навчальними закладами, науковими установами, підприємствами, організаціями, громадськими об'єднаннями, окремими громадянами як на території України, так за її межами.

«Середній загальноосвітній навчально-виховний заклад за наявності належної матеріально-технічної та соціально-культурної бази, власних фінансових коштів має право налагоджувати прямі міжнародні зв'язки на основі самостійно укладених угод про обмін педагогічними працівниками та учнями, створення у встановленому порядку спільних асоційованих закладів і навчальних центрів, проведення спільних заходів (конференцій, олімпіад тощо), а також вступати до міжнародних організацій відповідно до чинного законодавства», ст. 53, розд. IV [10].

Майно середнього загальноосвітнього навчально-виховного закладу становлять основні фонди (приміщення, обладнання тощо), а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі навчально-виховного закладу.

Фінансово-господарська діяльність середнього загальноосвітнього навчально-виховного закладу здійснюється на основі його кошторису.

Кошти середнього загальноосвітнього навчально-виховного закладу зберігаються на його рахунках в установах банків і знаходяться у повному його розпорядженні.

Основним видом навчально-виховних закладів, що здійснюють загальноосвітню підготовку на рівні державних стандартів, є середня загальноосвітня школа трьох ступенів: перший – початкова, другий – основна, третій – старша, які відповідно забезпечують початкову, неповну середню і повну загальну середню освіту.

Школи всіх трьох ступенів залежно від місцевих умов можуть функціонувати разом або самостійно – початкова, основна, старша.

Для розвитку природної обдарованості дітей створюються спеціалізовані школи і профільні класи, гімназії і ліцеї.

«Середні загальноосвітні навчально-виховні заклади можуть створювати разом з іншими навчально-виховними закладами, організаціями, підприємствами, установами різні типи навчально-виховних комплексів і об'єднань для розвитку природних нахилів і здібностей дітей.

Навчально-виховний комплекс (об'єднання) визначається юридичною особою з дня реєстрації його статуту місцевим органом державної виконавчої влади», розд. II [10].

Враховуючи вищезазначене, модель структури середнього загальноосвітнього навчально-виховного закладу має вигляд, поданий на рис. 5, враховуючи раду школи, органи учнівського самоврядування, батьківський комітет. Залежно від типу середнього загальноосвітнього навчально-виховного закладу змінюється складова:

загальноосвітня школа – школи трьох ступенів;

ліцей, гімназія, колегіум – школи II–III ступенів, відповідно,

тобто модель структури середнього загальноосвітнього навчально-виховного закладу.

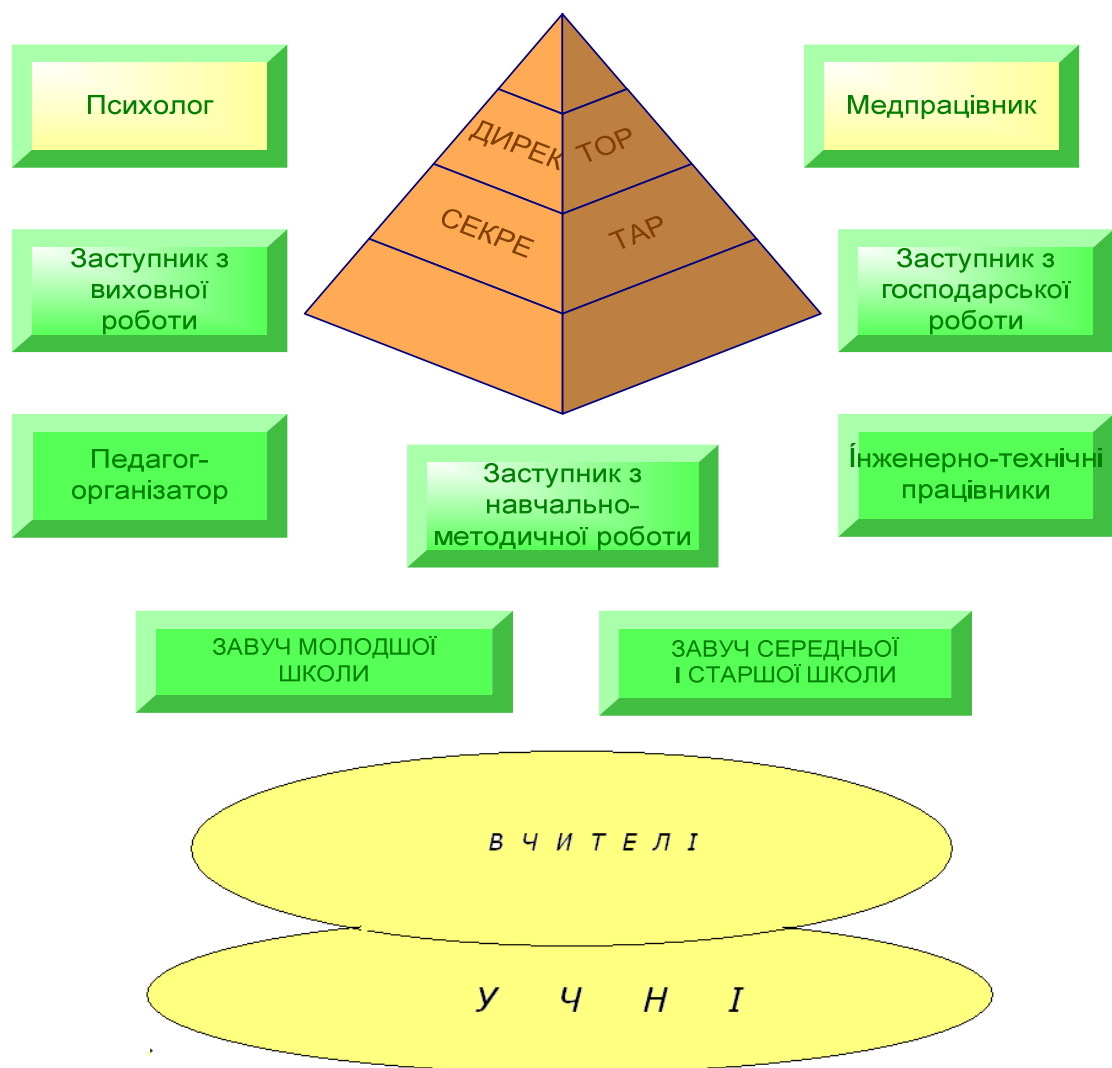

Рис. 5. Малюнок моделі структури середнього загальноосвітнього навчально-виховного закладу

Ця модель надає можливість опису відповідних структур середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладів різних типів і форм власності.

Фінансування, матеріально-технічне забезпечення середнього загальноосвітнього навчально-виховного закладу здійснює засновник або уповноважений ним орган, надає необхідні будівлі, інженерні комунікації, обладнання, організовує будівництво і ремонт приміщень, їх господарське обслуговування, харчування учнів.

Медичне обслуговування учнів забезпечується місцевими органами державної виконавчої влади і здійснюється відповідними МОЗ, відомчими закладами.

Процеси комп'ютеризації окремих сфер, які почалися із середини 80-х років за часів Радянської доби, набирали обертів упродовж наступних двох десятиріч років, і нині сформувалися інформатизацією всіх сфер суспільного життя, з 90-их років координуються державно.

Проблема освіти є однією з глобальних світових проблем, що хвилює сьогодні вчених, державних й громадських діячів різних країн, що стурбовані необхідністю оновлення й реформування систем освіти. Мова йде не про локальні вдосконалення окремих характеристик освітніх систем, а про гостру проблему освіти взагалі. Її ідеали, цілі, зміст, методи, технології ніби втрачають усталеність, іноді радикально змінюючи полярність. Якщо до епохи інформаційної революції наука була зорієнтована на збільшення та накопичення знань, то нині вона значною мірою зосереджується на способах оволодіння накопиченим, визнаючи при цьому глобальну роль інформаційних технологій для свого подальшого розвитку.

Найбільш істотне сьогодні у розв'язанні проблем трансформації освіти – знайти розуміння природи знання, що адекватне радикальній зміні за останні десятиліття інноваційним умовам. Без цього навряд чи можливо виразно визначити місце і роль нових технологій в освітньому процесі. Має бути усвідомлено, що комп'ютеризація навчального закладу, під якою розуміється насичення навчального простору комп'ютерами, й інформатизація навчального закладу, під якою розуміється радикальне збільшення інформаційних ресурсів, – це не зовнішні фактори навчального процесу. І найменше ці процеси схожі на те, що прийнято розглядати як допомога навчальному процесу технічними засобами навчання. Тобто це не ТЗН, а дійсно принципово інший тип знання, що освоюється в новому інформаційному середовищі. Це більш динамічна форма знання як такого й одночасно нова форма освіти, у якій стираються розходження між науковим (дослідницьким) і навчальним, фундаментальним і прикладним знанням.

Тому, аналізуючи сучасний стан інформатизації освіти, можна визначити низку пріоритетних напрямів, що в тій чи іншій мірі мають реалізуватися на сьогоднішній день. Це насамперед:

- стан комп'ютеризації навчально-виховного процесу та управлінської діяльності;
- забезпеченість ліцензійним програмним забезпеченням;

- використання навчального, управлінського та бухгалтерського програмного забезпечення;
- можливість використання Інтернет–технологій та сучасний стан їх використання в навчально-виховному процесі та управлінській діяльності;
- прийняття єдиної системи програмно і апаратно сумісних засобів обчислювальної техніки та техніки зв'язку, що використовується у безперервному навчальному процесі. Сертифікація та створення сертифікаційних центрів для ефективного використання зазначених засобів;
- підключення навчальних закладів до єдиної цифрової мережі з подальшим виходом в Інтернет. Вирішення даної задачі в значній мірі реалізується у вищих навчальних закладах, але стримується у шкільній освіті через брак коштів, та з причини віддаленості шкіл від серверних та комунікаційних центрів;
- формування єдиного інформаційного середовища безперервної освіти із створенням баз даних з напрямків та спеціалізацій підготовки, які включали б в себе методичну документацію, енциклопедичні та довідкові видання, підручники та навчальні посібники, а також другорядні видання, що використовуються у навчальному процесі. Висвітлення наших досягнень і можливостей на міжнародних освітніх порталах та організація обміну інформаційними ресурсами української системи освіти з іншими;
- удосконалення інструментальних засобів безперервної освіти, орієнтованих на прискорення освоєння матеріалу та набуття стійких навичок учнів. Сюди можна віднести розробку комп'ютерних підручників та методичних матеріалів, комп'ютерних навчальних систем, мультимедійних продуктів т. д., з огляду на «густину нових понять» [11];
- організація інфраструктури інформатизації освіти як складової частини інформатизації суспільства в цілому, яка б виконувала роль структури, що забезпечить створення нових, тиражування та впровадження існуючих інформаційних технологій в систему безперервної освіти.

Реалізація вище зазначених напрямів в освіту можлива через науково-методичні та координаційно-методичні ради зі спеціалізацій та напрямків професійної підготовки за погодженням із державними органами та спираючись на

державний, місцевий бюджети і цільові недержавні кошти. Вони повинні взяти на себе функції керування і контролю за процесом впровадження нових технологій в освіту, це піднесе статус електронного підручника та інших навчально-методичних видань, приділити особу увагу вивченню нових інформаційних технологій у підготовці педагогічних кадрів.

Слід зазначити, що за стійкого, постійного та методичного пошуку шляхів розвитку галузі освіти в Україні ми можемо сподіватись на послідовне становлення ноосфери як сфери інтелекту майбутньої цивілізації.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 9 січня 2007 року № 537-V. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

2. *Кремень В. Г.* Суспільство знань і якісна освіта // *Освіта*. – 2007. – № 13–14.

3. *Биков В. Ю.* Інформатизація загальноосвітньої і професійно-технічної школи України: концептуальні засади і пріоритетні напрями // *Професійна освіта: Педагогіка і психологія*. – Київ-Ченстохова, 2003. – С.501–515.

4. *Богатырь Б. Н.* Система образования России как объект информатизации // Школа-семинар «Создание единого информационного пространства системы образования» (г. Москва, 3–5 нояб. 1998 г.). – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1998.

5. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997.

6. Закон Верховної ради України від 04.02.1998 № 74/98-ВР «Про національну програму інформатизації». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.

7. Концепція інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризації сільських шкіл, затверджена Колегією МОНУ від 27 квітня 2001р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/publish/>.

8. Указ Президента України від 17.04.2002р. № 347/2002 «Про Національну доктрину розвитку освіти». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/publish/>.

9. Закон України «Про загальну середню освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 1999, №28, ст. 230). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bsn/iaws/main>.

10. Про затвердження Положення про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад По состоянию на 27 марта 2007 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/tpart08/isx08500.htm>.

АНАЛИЗ СТРУКТУРЫ И ВИДОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЗАВЕДЕНИЙ ВСЕОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Пирко М. В.

Аннотация

В статье рассмотрены типичные средние общеобразовательные учебные заведения в Украине, описано модель структуры среднего общеобразовательного учебного заведения, виды деятельности среднего общеобразовательного учебного заведения, выдвинуто ряд методических рекомендаций в области анализа информатизации среднего общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: информация, информационное общество, информатизация, информатизация среднего общеобразовательного учебного заведения, информатизация в сфере просвещения, информационные системы, информационные технологии.

ANALYSIS OF STRUCTURE AND KINDS OF ACTIVITIES IN GENERAL SECONDARY SCHOOL IN UKRAINE

Pirko M.

Resume

In the article there are considered the kinds of activities which are carried out in Ukrainian general secondary school, model of general secondary school structure, some methodical propositions concerning the analysis of informatization in general secondary school are proposed.

Keywords: information, information society, informatization, informatization of general education, informatization of general secondary school, information system, information technology.